

ЗА КОРИЦАТА НА „ХАЙДУТИНЪТ“ ОТ ХАНС ВАХЕНХУЗЕН

Николай Чернокожев

СУ „Свети Климент Охридски“, България

ON THE COVER OF *DER HEIDUCK* BY HANS WACHENHUSEN

Nikolay Chernokozhev

Sofia University St. Kliment Ohridski, Bulgaria

doi.org/10.60055/GerSk.2023.3.193-198

Резюме: Статията се стреми да открие начините, по които визуалният образ на корицата подготвя предстоящия читател за срещата му с произведението.

Ключови думи: стратегия, стереотип, Балкан, Каниц

Abstract: This paper seeks to highlight the ways in which the visual image of the cover prepares the imminent reader for their encounter with the work.

Keywords: strategy, stereotype, Balkan, Kanitz

Настоящите наблюдения разглеждат визуален образ, въвеждащ читателя в света на романа на Ханс Вахенхузен и са допълнение към страниците, посветени на този „разказ от руско-турската война“ (Wachenhuse 1879) в книгата ми „България – стереотипи и екзотика“ (Chernokozhev 2012).

Тук не е мястото да бъдат разглеждани кориците на романите на Вахенхузен – а той несъмнено има виждане за това как те трябва да изглеждат. Като цяло писателят – пътешественик, военен кореспондент и описател на градове (Париж, Берлин, Потсдам) – демонстрира подчертан афинитет към визуалното, който е сигнализиран и чрез появата на думи като „фотографии“ и „скици“ в заглавните комплекси на негови книги. Не бива да се подминава и фактът, че той издава в продължение на повече от 10 години и *Der Hausfreund. Illustriertes Familienblatt*.

Внимателното вглеждане в корицата на книгата дава възможност композицията да бъде осмисляна в няколко плана. Изборът на шрифта на думата-заглавие –

„Хайдутинът“ – голямата разредка, доминирането, е такъв, че може да се каже – думата поглъща небето, изписана е на него. Под нея идва „разказ из руско-турската война“ и под жанровономинативната и тематично акцентуваща конструкция – „от Ханс Вахенхузен“. „Хайдутинът“ и „от Ханс Вахенхузен“ са в червено. (Оставям „червено“ като обозначавање на цвета, независимо от възможността да се конкретизират нюансите.)

Червеното е доминиращ цвят, стабилизиран в и чрез униформите на двете централни мъжки фигури. Така че се открояват двата червени пласта – думата

„Хайдутинът“ и двамата мъже в униформи. От гледна точка на динамиката на цветовете името на автора остава в междинна позиция. Но пък точно под него е разперила криле птица, която може и трябва да бъде само и единствено орел. Връзката хайдутин-орел е смислово важна и в текста – особено във финалните редове.

Освен изпъкващите хроматични пластове прави впечатление и постъпателното обезцветяване на хора и природа в дълбочината на коричната плоскост, сякаш читателят бива подготвян за маркирането на значими и малозначни светове посредством тяхната цветност и обезцветеност. А несъмнено многоцветието предполага пространно описване на нещата, които носят цветовете, нюансирането при възприемане, както и на осъзнаване на ефектите от наличните цветове.

От такава гледна точка корицата на книгата е бедна, ограничена, което предполага относителна равнопоставеност на цветовете в погледа на възприемателя.

Двамата мъже в униформи заемат долната, близката част на корицата. Несъмнено художникът е чел романа, тъй като в него има сцени, които открояват и в слънце, и пещерен мрак червения цвят на униформата на казак-алая¹. Главният герой – не хайдутинът Ганеску, а полският благородник Константин Миеловски – е част от това военно формирование, определено в романа като „аристократите на турската кавалерия“. Оръжията на двамата мъже са затыкнати в поясите им писотел и палаш (дума, която използва в повестуването си Вахенхузен).

В униформите на двамата мъже привлича погледа един дребен детайл, видим при полегналия в дясната част – кокардата на калпака.

Заслужава да се спомене, че това изображение може да се види на титулните страници на първото издание на *Donaubulgarien und der Balkan* на Феликс Каниц, поставено над българския герб и дори в третия том от 1879 г. (Kanitz 1875)

В преработеното второ издание – след Освобождението на България – този детайл е отстранен.

Независимо от броя на лъчите на звездата, като структура тази фигура възхожда към илирическия герб, познат от книгата на Христофор Жефарович „Стематографията“, в която е налично и поясняващо изображението четиристишие, вж. следващата страница (Zhefarovich 1741).

¹ Няма да се спирам на коректното възпроизвеждане на униформите. Редица представяния на точно този тип униформи не отговарят на доминацията на червеното в текста на Вахенхузен, а оттук и на корицата.

Но да се върнем към корицата на „Хайдутинът“.

Третата фигура в предния план е на млада жена, с голо дясно рамо и гола, но визуално неоткрояна дясна гърд, разпусната коса, кърпа на главата и затъкната над дясното ухо роза. Полите на бялата ѝ дреха са обточени с една широка и една нишкоподобна червена ивица, а червеното е като това на униформите. Тя попада във формата на представянето на южната красавица, която може да стане жертва на примитивните, скотско-сексуални щения към жената, най-вече от страна на турците. Несъмнено емблемна е розата, която обикновено е важна част от различни словесни конфигурации, най-разпространената от които е „розата от ... (дадено населено място)“ – така стандартизирано биват откроявани красивите млади жени.

А изобразената фигура може да загатва (от гледна точка на предстоящия читател) трагични, драматични, приключенски събития.

Врящата в закачения на триножника съд гозба е единственият предмет сред трите, разположени на авансцената, фигури.

Във втория план на коричното изображение фигурите са четири – само мъжки. Стоящите в левия и в десния край – свещеник и (може би) селянин, който държи в лявата си ръка (изглеждаща счупена) стомна – са вгледани в разположената пред тях група. Зад селянина в дясно се вижда походен подслон – палатка, чиято конструкция е идентична с триножника на оснището, т.е. маркирана е близостта на „огнището“ и „дома“.

В дълбочина зад огъня е разположена двойка мъже, които разговарят, както и главата на магаре или муле, впрегнато в каруца, част от чието колело също се вижда.

(Ще си позволя предположението, че единият от тях, с шапката е видян в ракурс, сходен със себеизобразяването на Феликс Каниц в пътуването по Дунава:

(Romanski 1939)

Несъмнено подобно свързване може и да е чиста спекулация. Но все пак е добре да се отчита взаимното уважение между Каниц и Вахенхузен, проявяващо се в различни позитивни позовавания един на друг.)

Освен естественото разпластяване в дълбочина, корицата е разделена на две и по вертикал. Четирите фигури, намиращи се на стръмния планински път – който е в най-далечния пласт –, които могат да бъдат оприличени на принадлежащи на казак-алая, са вгледани надолу, сякаш наблюдават отгоре хората, аранжирани в близкия план. Там е и единствената пушка в композицията. Такова разполагане – извисеност в непристъпната планина – е познато и от една от най-известните творби на Феликс Каниц, изобразяваща въстанали българи.

Стръмният планински път, уловен именно в такъв кадър, е една от легитимационните визуални фигури за Балканите и Балкана и се среща често в немскоезините илюстрирани периодични издания, както и в книги, посветени на региона. Самата планина в романа е важен (не само географски) персонаж. Тя бива нееднократно преодолявана, а е и мястото, скътало съкровището, което ще даде възможност за съграждане на райски кът в земята между Дон и Днепър. И именно в планинските висоти Ганеску, хайдутинът намира сетен покой.

Все пак корицата не обяснява книгата. За предстоящия читател са ориентиращи/насочващи думите на заглавието – „Хайдутинът. Разказ из руско-турската война“ – може би поради това първата, парижка част няма визуална наличност – а изобразеното на корицата може да бъде положено единствено в загатването на различни сюжетни линии, които ще се преплитат по 740-те страници на повествуването.

БИБЛИОГРАФИЯ/REFERENCES

Zhefarovich, Hristofor. 1741. *Stematografiya*. [Жефарович, Христофор. 1741 *Стематография*.]

Romanski, Stoyan. 1939. *Balgaria v obrazite na Felix Kanits*. Sofia: Pridvorna peshatnitsa. [Романски, Стоян 1939. *България в образите на Феликс Каниц*. София: Придворна печатница.]

Chernokozhev, Nikolay. 2012. *Balgaria – stereotipi i ekzotika. Tehnika na sglobyavane na balgarski obraz v nemskoezichnata knizhnina ot XIX vek*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“. [Чернокожев, Николай. 2012. *България – стереотипи и екзотика. Техника на сглобяване на български образ в немскоезичната книжнина от XIX век*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.]

Kanitz, Felix. 1875. *Donaubulgarien und der Balkan. Historisch-geographisch-ethnographische Reisestudien aus den Jahren 1860-1875*. Bd. 1. Leipzig: Verlagsbuchhandlung von Hermann Fries.

Wachenhusen, Hans. 1879. *Der Heiduck. Erzählung aus dem russisch-türkischen Krieg*. Heidelberg: Gebrüder von Schenk Vereins-Verlagsbuchhandlung.

✉ **Prof. Nikolay Chernokozhev, Dr. habil.**

Department of Bulgarian Literature

Faculty of Slavic Languages

Sofia University St. Kliment Ohridski

15, Tsar Osvoboditel Blvd.

1504 Sofia, BULGARIA

E-mail: nikolay.chernokozhev@gmail.com